

HOA BAN MÙA XUÂN

Trên đất nước ta, mỗi vùng quê khi Tết đến xuân về, hay dịp lễ hội, thường được thiên nhiên ban tặng, điểm tô cho những loài hoa đẹp. Hoa mai vàng là biểu tượng của mùa xuân Nam Bộ mến yêu; hoa đào mang trong mình bức thông điệp ngàn năm bền vững trường tồn, gửi cùng đất Thăng Long - Hà Nội và màu trắng bạt ngàn của hoa ban cũng là sức xuân, nét riêng đặc sắc của vùng văn hóa Điện Biên - Tây Bắc.

Trên đất nước ta, mỗi vùng quê khi Tết đến xuân về, hay dịp lễ hội, thường được thiên nhiên ban tặng, điểm tô cho những loài hoa đẹp. Hoa mai vàng là biểu tượng của mùa xuân Nam Bộ mến yêu; hoa đào mang trong mình bức thông điệp ngàn năm bền vững trường tồn, gửi cùng đất Thăng Long - Hà Nội và màu trắng bạt ngàn của hoa ban cũng là sức xuân, nét riêng đặc sắc của vùng văn hóa Điện Biên - Tây Bắc.

Núi rừng miền Tây Bắc từng được biết đến với nhiều loài hoa đẹp: hoa mơ nở trắng đất Mường Then; hoa lê sáng lấp lánh vùng rẻo cao Sin Hồ; hoa phong lan tím nhuộm thắm rừng biên giới Tây Trang; rồi hoa pát đỏ tươi, hoa vòng rực rỡ... nhưng hoa ban - chỉ loài hoa đó mới được người Tây Bắc xem là bà chúa của các loài hoa. Hoa ban không chỉ đẹp, nó còn là biểu tượng cho tâm hồn con

người vùng cao với những khát vọng, ước mơ cháy bỏng. Trong tâm thức đồng bào Thái ở Tây Bắc, cảnh hoa ban trên mâm thờ cúng tổ tiên khi mùa xuân "gỗ cửa" là thể hiện tấm lòng thành kính của con cháu đối với ông bà và những người đi trước. Hoa ban còn gửi gắm ước mơ trẻ mãi không già, khát vọng, nhờ nghị lực tình yêu, cũng như sự hài hòa mà đất trời mang lại: Trăm năm nắm ban nở trẻ ra không già... Với tuổi trẻ, hoa ban là biểu tượng của tình yêu chung thủy và hạnh phúc lứa đôi: Đôi ta yêu nhau không tính mùa ban nở/ Không thấy ngày ban tàn/ Không tính tháng, không tính năm/ Mãi như mùa ban đầu đôi ta yêu nhau. Với miền Tây gian lao mà anh dũng... hoa ban như tấm gương sáng trong, tô điểm cho đất nước thêm tươi đẹp: *Đất nước như tấm gương/ Trắng ngần những rừng ban...* (Dân ca Thái).

Trong vốn cổ văn hóa dân gian mà người Thái nơi đây gìn giữ và để lại, thi truyền thuyết hoa ban là truyền thuyết đẹp nhất về tình yêu, đức hy sinh. Câu chuyện về hoa ban vẫn ngày đêm nhắc nhở: "Thuở xưa, có một đôi trai gái người Thái - mồ côi, nghèo khó yêu nhau. Họ thể nguyện sẽ sống bên nhau trọn đời. Tạo Mường thấy chàng trai khỏe, muốn bắt về phục dịch; thấy cô gái xinh, định cướp làm tôi tớ. Không thể trái ý, chàng trai và cô gái tìm đường chạy trốn. Chẳng còn đường thoát, họ tìm chỗ quỳn sinh. Nơi họ ở bên nhau mãi mãi, có một cành cây to, lá dày, không cao - không thấp: cây hoa ban. Biết câu chuyện của đôi bạn tình, cây ban động lòng, trút hết lá làm thành cái đệm, hạ bớt cành cho đôi bạn nghỉ lưng. Rồi cây ban ngẩng cành lên nở bùng một loạt hoa trắng muốt, tỏa hương thơm ngát. Khi quan quân Tạo Mường đuổi theo thấy sự lạ, lùi

cả lại. Cây ban hoa trắng liền úa hết hoa, rụng xuống phủ lên đôi bạn thành nấm mồ hoa. Từ đây, những đôi trai gái đi trong rừng hoa, đều thấy cây ban nào cũng có một cành hoa rủ thấp xuống và hương hoa ban cũng chỉ sực nức lên khi cành ban đồng loạt nở...".

Trong đời sống thường nhật, hoa ban cũng mang trong mình giá trị vật chất và tinh thần to lớn. Xưa, khi mà "Đất Tây Bắc tháng ngày không có lịch" thì hoa ban là tờ lịch của mùa xuân: *Hoa ban tàn anh hãy tra ngô/ Hoa ban làm quả anh hãy làm nương tra lúa/ Hoa ban xanh lá anh hãy làm cỏ chân ruộng bậc thang*. Đầu xuân, là ngày ngày mong đợi trận "mưa đón ban". Những trận "mưa đón ban" báo hiệu mùa gieo hạt đã đến: *Mua roi cho cây tốt tươi / Búp chen lá trên cành / Rừng đẹp trăm hoa rung rinh theo gió/ Bướm tung cánh bay vờn*. Theo kinh nghiệm xưa của người Thái, hoa ban có thể dự

Bắc - bắt đầu hội hoa ban. Theo phong tục người Thái trắng xưa, thì hội hoa ban mang trong mình tín hiệu tốt lành. Giữa ngày xuân ấm áp, con trai con gái ăn mặc đẹp đẽ, rục rịch, cùng nhau đi chơi núi, bước vào hội hoa ban. Những bản tình ca Thái như vẫn vít với cành ban trắng muốt, tạo nên sự huyền ảo của núi rừng. Nhiều mối tình nảy nở từ đây, dưới màu ban, hương ban trắng trong, tinh khiết như tâm hồn người con gái Thái, bao đời nay vẫn vậy.

Mùa xuân. Những dòng suối lớn, những con sông nhỏ vùng rừng núi miền Tây trở nên dịu dàng, uyển chuyển. Hoa ban nở trắng đồi bờ, tạo thành sông hoa, suối hoa, sáng lấp lánh cả một vùng đất. Trên trời, từng đàn chim én chao nghiêng, đầy nỗi niềm xúc cảm. Giữa dòng, thuyền đuôi én - đặc trưng của người Thái - lại chắt ngắt những cành ban như bước ra từ huyền thoại...

báo mùa vụ. Năm nào vào đúng cứ hoa ban nở đều, hương ngan ngát khắp cả rừng... thì năm đó mưa thuận gió hòa: *Mua không mưa lâu - mưa dai quá, nắng không nắng dữ nắng gắt, sẽ không có lũ có hạn - mùa màng bội thu*. Sau ngày "mưa đón ban" là thời gian đẹp nhất của mùa xuân Tây

>> HÀ ĐAN
Viện nghiên cứu Đông Nam Á, Viện Khoa học Xã hội Việt Nam